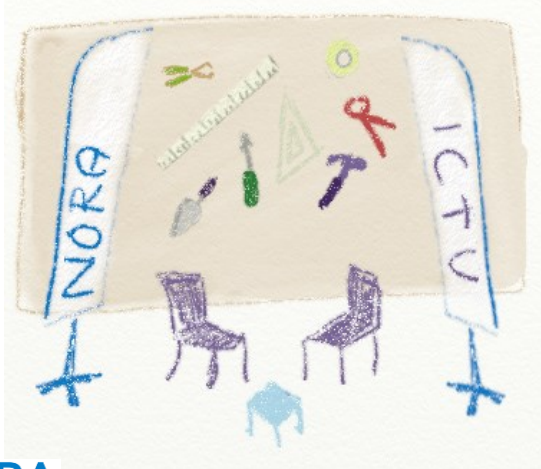

Schuif eens aan bij NORA

meedenken - kennis opdoen - oplossingen delen

Fysiek
NORA Gebruikersraad
Sessies NORA Familie
NORA Beheer

Digitaal
wiki:
<http://noraonline.nl>
nora@ictu.nl
@NORArchitectuur

NORA
Nederlandse Overheid
Referentie Architectuur

Nieuw en verbeterd in 2017

1

Nieuw en verbeterd in 2017

- NORA Familie uitgebreid: ZiRA
- Community en Gebruikersraad
- Kengetallen noraonline
- Gebruikerstevredenheid
- Bindende afspraken: wijzigingen principes
- Lijsten: toevoegingen
- Actualisatie Thema's
- Nieuwe Thema's

Nieuw in NORA Familie

ZiRA (Ziekenhuis Referentie Architectuur)

Deelnemers kraamvisite 20 september:

“Complimenten aan de mensen van de ZiRA, ik ben onder de indruk hoe veel ze in korte tijd en met een beperkt aantal mensen hebben opgebouwd.”

“Prettig om een kennisdelingssessie te hebben over hoe je een architectuur levend houdt. We moeten dit vaker doen.”

“De kruisbestuiving tussen architecturen levert veel op. Juist de verschillen zorgen voor interessante perspectieven waar je van elkaar kunt leren.”

Nieuw en verbeterd in 2017

3

[NORA Familie](#) 24 architecturen, waarvan 20 actueel. Naast de beheerders van formele architecturen beschouwt NORA ook beheerders van (enterprise) architecturen van overheidsorganisaties en architecten die werkzaam zijn in de publieke sector tot de informele familie. De Ziekenhuis Referentie Architectuur ([ZiRA](#)) is in de NORA Gebruikersraad als nieuwste formele lid welkom geheten met een geboortekaartje en geboortetaart. [Op 20 september](#) volgde een meer inhoudelijke kennismaking en kennisdeling, waarbij ook de vragen aan bod kwamen hoe je een architectuur levend houdt en hoe er een bredere zorgarchitectuur ontwikkeld kan worden.

Community en Gebruikersraad

14-11-2017

86
inschrijvingen

Nieuw en verbeterd in 2017

4

De [NORA Gebruikersraad](#) kwam in 2017 5 keer bij elkaar. Halverwege 2017 is besloten de Gebruikersraad anders op te zetten, met een duidelijke verdeling tussen inhoudelijke kennisdeling in kennissessies en een korte vergadering voor een vaste groep waarin besluiten genomen worden. Kennissessie kunnen zowel in de context van een Gebruikersraad plaatsvinden als daarbuiten en per sessie bepaalt doel en doelgroep wie er uitgenodigd is. Op 14 november was er voor het eerst [een inhoudelijk programma](#) om de Gebruikersraad heen met een kennissessie per focuspunt. Hiervoor hebben 86 mensen zich inschreven, vanuit tientallen overheidsorganisaties.

Naast Gebruikersraden en de [kraamvisite bij de ZiRA](#) waren er bijeenkomsten van de expertgroepen [Gegevensmanagement](#), Privacy by design, Digitale Identificatie en Authenticatie en Mobility. Voor de [Afgeleide Principes Revisited](#) zijn in 2017 drie kleine workshops geweest. NORA Beheer heeft presentaties gehouden bij de Veiligheidsregio's ([VeRA](#)) en bij de woningcorporaties ([CORA](#) en [VERA](#)) en talloze gesprekken gevoerd binnen de community. In het kader van kennisdeling over communities en community management zijn een groep community managers binnen de overheid op bezoek geweest.

Kengetallen noraonline 2017

77.873 unieke bezoekers	+26%
bleven gemiddeld 168 seconden	-13%
19.881 terugkerende bezoekers	+24%
bleven gemiddeld 284 seconden	-18%
Acties bezoekers:	
184.259 unieke paginaweergaven	+15%
13.557 unieke downloads	+18%
11.806 uitgaande links	+41%
5.478 interne zoekopdrachten	+6%

Nieuw en verbeterd in 2017

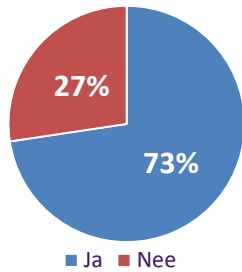
5

De gegeven getallen zijn over 1 januari tot en met 31 december 2017.

Gebbruiksstatistieken worden maandelijks toegevoegd aan pagina [Gebruik wiki](#). Een uitgebreide analyse volgt een keer per halfjaar in een presentatie met infographics, de versie over heel 2017 wordt in Q1 afgerond. De gegevens op deze sheet zijn al overgenomen uit deze presentatie.

Gebruikerstevredenheid

Vraag op pagina:
Was dit nuttig?

"Verbetermogelijkheden zijn er altijd, maar ik moet bekennen dat ik met veel plezier gebruik maak van NORA en diens 'dochters'."

Rapportcijfer
respondenten:

7,7

"Ik ben blij met een dergelijk naslag werk. Het bevatten van de complexiteit ervan is een uitdaging."

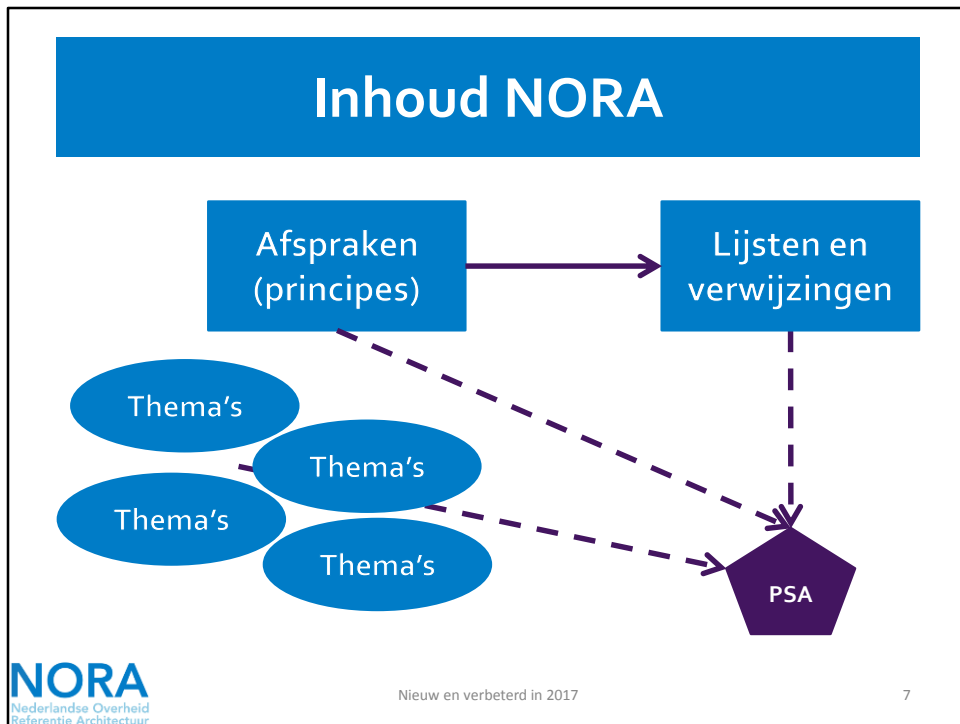
"NORA mag best wat brutaler en directiever worden en af en toe de hele overheid vertellen hoe dingen moeten gebeuren."

Nieuw en verbeterd in 2017

6

Gebruikersonderzoek op noraonline vindt in twee fasen plaats: op alle pagina's staat de vraag "Was dit nuttig? ", waarbij gebruikers op ja of nee kunnen klikken of de vraag kunnen negeren. Dit leverde in 2017 1268 antwoorden op, waarvan 73% Ja en 26% Nee.

Gebruikers die de vraag beantwoordden kunnen hun mailadres achterlaten voor later vervolgonderzoek. Onderzoek in Q2-Q3 onder 46 respondenten leverde 15 ingevulde vragenlijsten op. Het genoemde rapportcijfer is het gemiddelde cijfer van deze 15 gebruikers, meer cijfermateriaal is gepubliceerd op de pagina [Gebruik wiki](#). De quotes zijn van respondenten uit het onderzoek, deze zijn om privacyoverwegingen niet gepubliceerd, maar zijn voor onze opdrachtgever en de voorzitter van de Gebruikersraad op te vragen bij NORA Beheer. De hoop is dat we dit onderzoek in 2018 kunnen herhalen, zodat zowel het rapportcijfer als zaken als zwakke en sterke punten van de website met meer betrouwbaarheid gemonitord kunnen worden over de tijd heen.

De kern van de NORA zijn de Bindende Afspraken: Richtinggevende uitspraken met als doel digitale dienstverlening in de publieke sector mogelijk te maken (interoperabiliteit en het uitwisselen van gegevens tussen organisaties) en het verbeteren van de kwaliteit van die dienstverlening. Zo is er de afspraak om waar mogelijk gebruik te maken van standaardoplossingen en open standaarden.

Om de bindende afspraken in de praktijk ook daadwerkelijk toe te passen is vaak extra informatie nodig: wat zijn er bijvoorbeeld zoal voor standaardoplossingen en standaarden beschikbaar? De NORA bestaat daarom ook uit lijsten met bestaande oplossingen, standaarden et cetera en verwijzingen naar nuttige kennisbronnen zoals het Bureau Forum Standaardisatie, het Centrum voor Informatiebeveiliging en Privacybescherming et cetera.

De derde component binnen NORA is de kennisdeling op inhoudelijke thema's, van Privacy tot Zaakgericht Werken. Binnen deze thema's

Nieuw in bindende Afspraken

Op 1 januari 2017 waren er:

- 10 Basisprincipes (BP)
- 40 Afgeleide Principes (AP)

Afgeleide Principes Revisited (2016-2017)

- prioriteiten vanuit NORA Familie
- actualisatie
- verhogen consistentie
- aanscherping van formuleringen

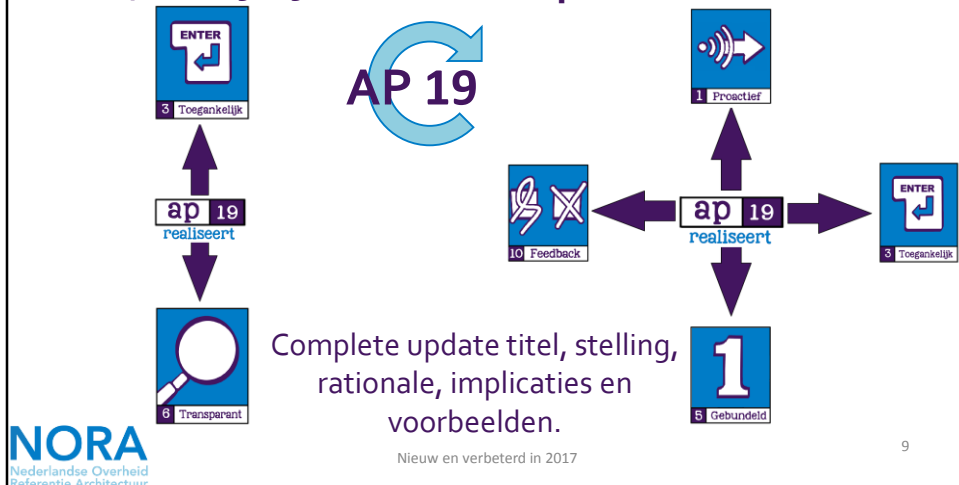
Op 1 januari 2017 waren er:

- 10 [Basisprincipes](#)
- 40 [Afgeleide Principes](#)

Na het afronden van [Afgeleide Principes Revisited \(start 2016\)](#) zijn er nog 38 Afgeleide Principes over. De Revisit had als doel de toepasbaarheid van de NORA in de praktijk te vergroten en bekeek die AP's die de hoogste prioriteit hadden vanuit de NORA Familie. De AP's 19, 16 en 17 zijn opnieuw bekeken vanuit de nieuwste inzichten en ontwikkelingen en met een oog op de onderlinge consistentie tussen de principes. Ook het al aangenomen wijzigingsvoorstel vanuit Beveiliging over AP 35 t/m AP40 is op deze manier opnieuw bekeken voor de implementatie in de wiki.

Gewijzigd: AP 19

Perspectief Afnemer Perspectief Gebruiker

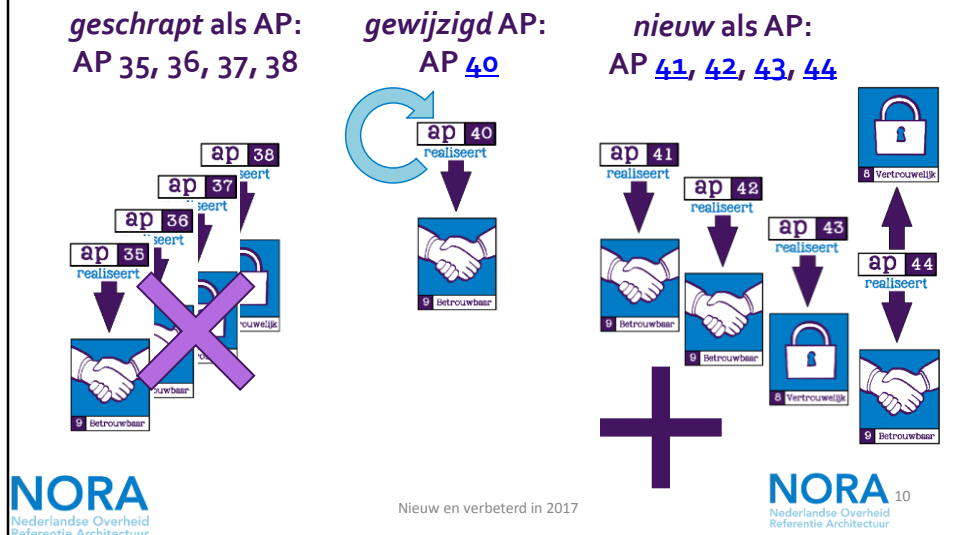

Oorspronkelijk [nieuwsbericht](#) op 28-6-2017. Het hele principe is geactualiseerd, van titel en stelling tot rationale, implicaties en voorbeelden. In het bijzonder is de term 'afnemer' vervangen door 'gebruiker' en wordt het belang van betrokkenheid van de gebruikers gedurende de hele life cycle van de dienst benadrukt. Verder is het principe nu actief geformuleerd, zijn de implicaties beter uitgewerkt en zijn er nieuwe voorbeelden toegevoegd. Het vernieuwde principe helpt bij het realiseren van vier basisprincipes: [BP1:Proactief](#), [BP3:Toegankelijk](#), [BP5:Gebundeld](#) en [BP10:Ontvankelijk](#).

In vier iteraties is naar een nieuwe versie van AP 19 toegewerkt:

- ICTU: formuleringen verbeterd
- 'Gebruiker Centraal' community: aansluiting terminologie en beleving
- Belastingdienst: expliciteren van 'monitoren van gebruikersgedrag'
- Sociale Verzekeringsbank: tekstuele verbeteringen, relaties met andere NORA APs en BPs

Gewijzigd: AP's rond Beveiliging

De Afgeleide Principes zijn beter in lijn gebracht met de internationale normen voor informatiebeveiliging (o.a. [NEN-ISO/IEC 27001](#)). In de oude set waren principes bovendien niet allemaal op hetzelfde niveau geformuleerd, sommige waren meer maatregelen dan eisen. De nieuwe set is breder en vormt de linking pin tussen de NORA Basisprincipes [BP08 Vertrouweljk](#) en [BP09 Betrouwbaar](#) en de meer praktische eisen en maatregelen uit het thema [Beveiliging](#).

Als nieuwe AP's zijn **toegevoegd**:

- [AP 41 \(Beschikbaarheid\)](#),
- [AP 42 \(Integriteit\)](#),
- [AP 43 \(Vertrouweljkheid\)](#)
- [AP 44 \(Controleerbaarheid\)](#)

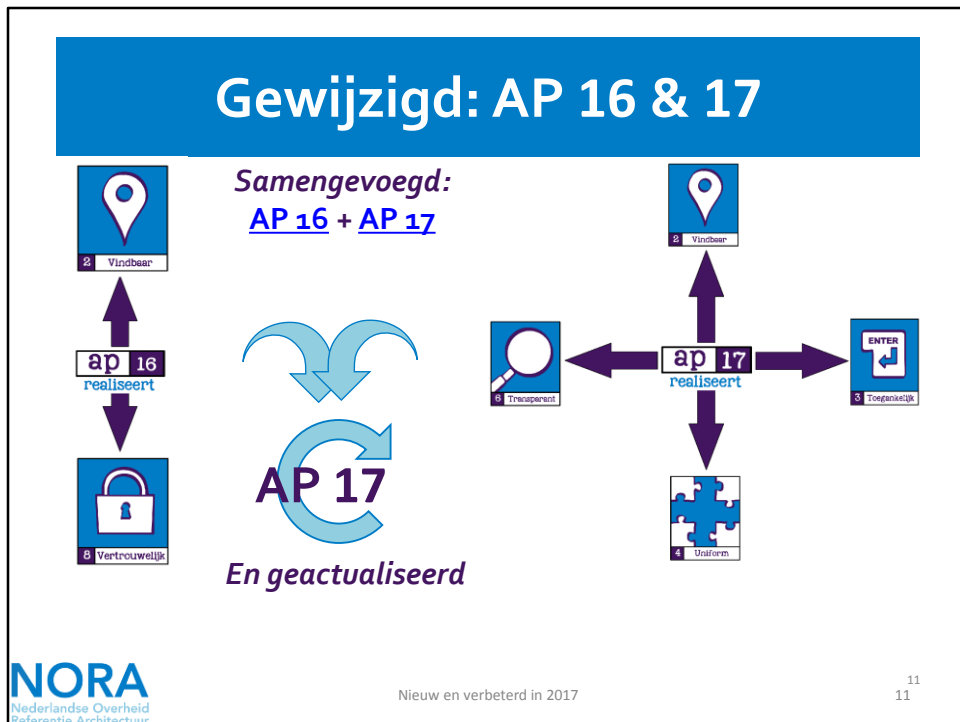
Gewijzigd:

[AP 40 \(Uitwisseling berichten onweerlegbaar\)](#) heet nu [Onweerlegbaarheid \(principe\)](#).

De volgende AP's zijn **geschrapt** als Afgeleide Principes:

- [AP 35 \(Continuïteit van de dienst\)](#)
- [AP 36 \(Uitgangssituatie herstellen\)](#)
- [AP 37 \(Identificatie authenticatie en autorisatie\)](#)
- [AP 38 \(Informatiebeveiliging door zonerings en filtering\)](#)

Met de geschrapte principes was inhoudelijk weinig mis, maar ze waren niet breed genoeg of op een te gedetailleerd niveau geformuleerd voor Afgeleide Principes (sommige waren meer maatregelen dan eisen). De inhoud van deze principes komt dan ook terug in de nieuwe principes, of op het niveau van [Beheersmaatregelen](#), [Beveiligingspatronen](#) et cetera.

Doelstelling was om deze AP's vooral concreter te maken door het toevoegen van voorbeelden. Er is nu een beter verband tussen de definitie van een informatieobject en het modelleren daarvan door middel van een geïntegreerde handreiking hoe je dat dan doet. Samenvoeging van de twee principes zorgt dat je alle informatie en kennis vanaf één plek kunt ontsluiten. Aan het principe zijn daarom ook een stappenplan en verwijzingen naar verdere voorbeelden en kennisbronnen toegevoegd. De Gebruikersraad heeft deze wijziging eind 2017 goedgekeurd, implementatie in de wiki is gepland in Q1 2018.

- **Beschrijven van informatieobjecten in een informatiemodel**
 - Check de [FAIR Data principes](#).
 - Ken de [richtlijn Metagegevens Overheidsinformatie](#) van Nationaal Archief
- **Relateer de informatieobjecten aan bestaande informatiemodellen.**
 - Beschrijvingen uit de informatiemodellen [RSGB](#) en [RGBZ](#) van de [GEMMA](#) of de informatiemodellen [IMKAD](#) van Kadaster, [IMGeo](#) van Geonovum.
 - Indien er nog geen geschikte informatiemodellen bestaan, vormt het [metamodel KKG](#) een goede basis
 - Het [nationaal metamodel voor informatiemodellering](#), de modellen van bv [HORA](#), [ZIRA](#)
- **Publiceer de informatieobjecten digitaal en benoem de vindplaats zodat ze uniek identificeerbaar zijn.**

Nieuw in lijsten en verwijzingen

- Lijst met 140 [sectorregistraties](#) overgenomen na sluiting website Stelsel van Basisregistraties
- Extra [detailniveau](#) informatie Basisregistraties voor afnemers toegevoegd
- Monitor Open Standaardenbeleid 2017 verwerkt bij standaarden, bouwstenen en [overzicht](#) standaardgebruik

Lijsten en verwijzingen

Wijzigingen in het beschrijvende, niet-normatieve deel van NORA. De eerste twee bulletpoints zijn overgenomen uit de erfenis van het [Stelsel van Basisregistraties](#).

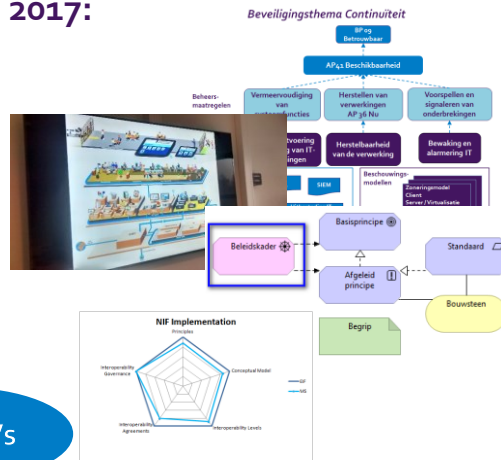
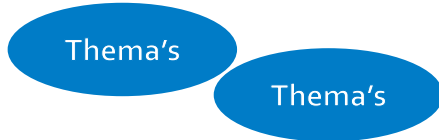
- [Beschrijving termen sectorregistraties](#)
- [Alle sectorregistraties](#)
- [Details producten basisregistraties](#)

Bij elke [standaard](#) uit de [monitor](#) staat aangegeven voor welke [bouwsteen](#) ze van toepassing zijn en of ze daar ook daadwerkelijk worden toegepast. [Het overzicht staat hier](#), maar de gegevens zijn ook terug te vinden bij de pagina's van de individuele standaarden en bouwstenen.

Actualisatie thema's

Grotere wijzigingen in 2017:

- [Beveiliging](#)
- [Mobility](#)
- [Duurzame Toegankelijkheid](#)
- [Architectuur Internationaal](#)

NORA
Nederlandse Overheid
Referentie Architectuur

Nieuw en verbeterd in 2017

13

Actualisatie van thema's is een continu proces met vaak kleine wijzigingen. Grotere wijzigingen in 2017:

[Beveiliging](#) De verbanden tussen de onderliggende patronen, beheersmaatregelen en beschouwingsmodellen in beveiligingsthema's en de NORA Afgeleide Principes zijn beter inzichtelijk gemaakt in afbeeldingen en overzichten ([voorbeeld](#)). Daarnaast is de samenwerking met het [Centrum voor Informatiebeveiliging en Privacybescherming \(CIP\)](#) aangegaan om hun kennis en normenkaders op het gebied van Beveiliging te ontsluiten in de wiki, dit zal in 2018 een vervolg krijgen.

Het thema [Mobility](#) is herstart in de wiki en als een van de focuspunten voor 2027-2018 benoemd in de Gebruikersraad. Kennispartner en community is hier het Overheid Mobility Overleg.

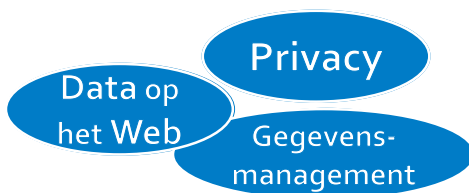
Voor het thema [Duurzame Toegankelijkheid](#) heeft kennispartner Nationaal Archief de [relevante beleidskaders en standaarden](#) geactualiseerd en toegevoegd aan de bestaande Lijsten en verwijzingen van NORA, zodat er semantisch op gezocht kan worden.

Voor het thema [Architectuur Internationaal](#) is door NORA Beheer een [analyse](#) gemaakt van de nieuwste versie van het [European Interoperability Framework \(EIF\)](#) en de [mate waarin](#) NORA als National Interoperability Framework voldoet aan dit Europese kader.

Nieuwe thema's

In 2017 zijn 3 thema's toegevoegd:

- [Privacy](#)
- [Data op het Web \(DohW\)](#)
- [Gegevensmanagement](#) (subthema DohW)

Onderzocht maar niet levensvatbaar als volwaardig thema in 2017:

- [Duurzaamheid](#)

Er zijn een aantal triggers om een nieuw thema in NORA te starten, maar ze moeten wel vraaggericht èn levensvatbaar zijn:

- Er wordt om gevraagd vanuit de [NORA Gebruikersraad](#) of Regieraad of rechtstreeks door meerdere gebruikers
- Er is een bestaande community of een partij die bereid is om budget en mankracht in het opbouwen van een community beschikbaar te stellen
- Er is (tenminste één) kennispartner die ervaring heeft met het onderwerp en bereid is die kennis te delen
- Of er is geen kennispartner te vinden maar de partijen die nieuwe kennis proberen op te bouwen hebben behoefte dit samen te doen
- Er is ruimte binnen het budget van NORA om het nieuwe thema te ondersteunen in de mate waarin dat naar verwachting nodig is

In het geval van [Duurzaamheid](#) bleek uiteindelijk geen kennispartner of bestaande community beschikbaar te zijn en was er geen prioriteit bij andere partners om hier alsnog in te investeren.

Het thema [Privacy](#) is gestart op verzoek van de NORA Gebruikersraad in samenwerking met het [Centrum voor Informatiebeveiliging en Privacybescherming \(CIP\)](#). Halverwege 2017 is Privacy aangewezen als een focuspunt voor 2017 en 2018, waardoor meer budget gealloceerd is.

Data op het Web is opgezet in samenwerking met de [Software voor data op het web community](#), en het [Platform LinkedData](#). Het is bedoeld als koepelthema voor een aantal ontwikkelingen die te maken hebben met data en het delen van data, zoals Open Data, Big Data, LinkedData, werken in de Cloud en het goed organiseren van je gegevensmanagement om deze ontwikkeling verantwoord aan te gaan. De community gebruikt het thema om informatie van stuurgroep- en community meetings te ontsluiten en zaken als communitystatement in het Nederlands en Engels te publiceren.

In 2017 is de samenwerking gezocht met andere kennispartners voor een verdere invulling van subthema's, zoals ICTU (voor kennis over blockchain en distributed ledgers: [discipl](#)), maar deze pagina's zijn nog niet klaar voor publicatie. Vanuit de [GEMMA \(Gemeentelijke ModelArchitectuur\)](#) is wel begonnen met het subthema [Gegevensmanagement](#), een expertgroep is in september 2017 begonnen met het inventariseren van de bestaande kennis en hulpmiddelen en de kennisbehoefte.

Speerpunt Digitale Authenticatie

Het uitgeven van betrouwbare digitale identiteiten voor mensen van vlees en bloed en het kunnen verifiëren daarvan (ook wel authenticatie genoemd), is de basis voor persoonlijke digitale dienstverlening en privacy en informatieveiligheid in onze samenleving.

Hoe is dat het beste te regelen: nu, en in de toekomst?
In het najaar van 2017 zijn we gestart met het bijeenbrengen van experts (vanuit de overheid en enkele private partijen) om een community op te zetten en met elkaar antwoord te geven op deze en diverse daaraan gelieerde vragen en om kennis uit de praktijk te delen.

In de NORA delen we onze bevindingen: https://www.noraonline.nl/wiki/Expertgroep_Digitale_identificatie_en_authenticatie.

We hebben een stappenplan gemaakt opdat we onze 1^e resultaten op 29 mei 2018 kunnen bespreken in de Gebruikersraad NORA.

Drie werkgroepen zijn samengesteld om vragen uit te werken en diverse actiepunten zijn toebedeeld.

In 2018 komen we elke maand met z'n allen bijeen.

De groep geïnteresseerden groeit.

Speerpunt Digitale Mobiliteit

De doelstellingen in 2017 waren 1) het verwerken van de uitkomsten van Overheid Mobility Overleg (OMO) in de NORA principes en 2) het starten van een vervolgreeks van OMO.

Aan de eerste doelstelling is invulling gegeven door het actief verspreiden binnen de NORA community van de slotnotitie met uitkomsten van OMO. Deze uitkomsten zijn meegenomen bij het aanscherpen van (afgeleide) principes op de aspecten informatieveiligheid en privacy. Voor de resterende activiteiten is geconcludeerd dat het benodigde budget in 2017 niet kon worden vrijgemaakt.

Voor de tweede doelstelling is een notitie opgesteld over de aanpak en te behandelen onderwerpen in OMO2. Deze notitie is verspreid onder de deelnemers van OMO 1 en er is een startbijeenkomst voorbereid. Tijdens het iBestuur Mobility Congres werd door deelnemers van OMO een presentatie gegeven over de Handreiking Mobility en is een oproep gedaan om deel te nemen aan OMO2. Op het 'Maak het bruikbaar'-festival in september is door OMO2 een workshop georganiseerd over de Handreiking Appontwikkeling en Beheer en is opgeroepen om aan te sluiten bij OMO2. Tijdens de NORA-dag in november is door OMO2 een intervisiesessie gegeven over de casus 'Zelfredzaamheid Justitiabelen'.

Speerpunt Privacy

In de NORA wordt aandacht besteed aan privacy door het als apart [thema](#) te adresseren. Hiervoor is bestaande informatie opnieuw geordend en een samenwerking aangegaan met het Centrum voor Informatiebeveiliging en Privacybescherming (CIP) als kennispartner.

De bedoeling is privacy-expertise te ontsluiten op een manier die aansluit bij de behoeften van architecten en een feedback-loop te creëren tussen de community van architecten en die van het CIP.

Concreet zijn in 2017 de eerste themapagina's opgezet en gepubliceerd, waaronder een matching tussen de door het CIP ontwikkelde Privacy Baseline en de NORA Afgeleide Principes.

De [themasessie Privacy by Design](#) op 14 november 2017 trok 34 inschrijvingen vanuit 20 verschillende organisaties. Aan de hand van een concrete casus en de Baseline is kennis gedeeld en de informatiebehoefte van de aanwezigen geïnventariseerd. In 2018 bouwen we hier op verder.